

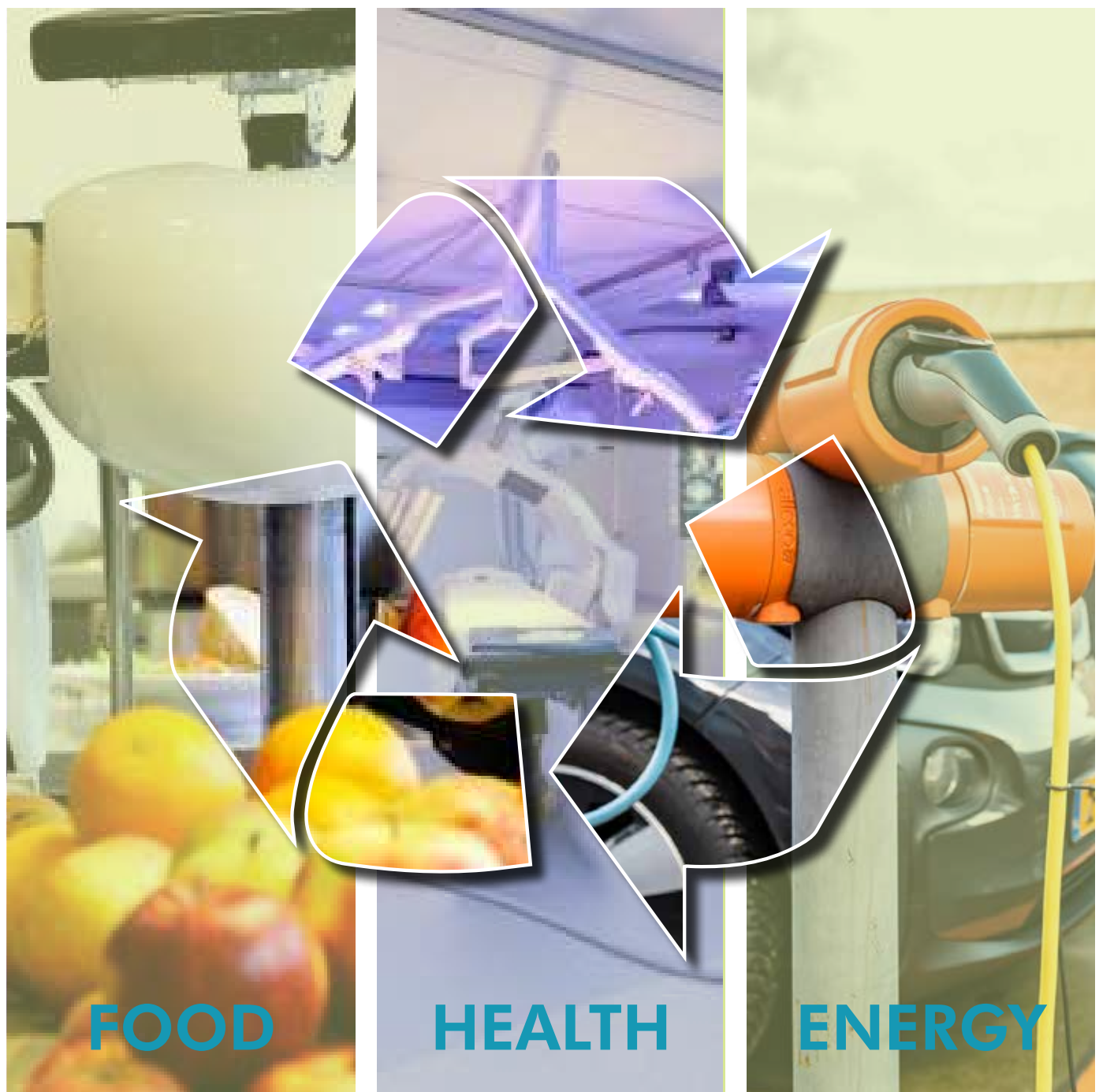
naar een groene metropoolregio!

Arnhem Nijmegen Foodvalley als
5e kroonjuweel van metropoolregio's in Nederland

*Propositie aan de Nationale
Omgevingsvisie*

Regio Arnhem Nijmegen Foodvalley:

- ▶ als groene metropoolregio!
- ▶ als topregio van food, health en energy
- ▶ als dé circulaire topregio in 2050!
- ▶ als NOVI-gebied voor het Rijk
- ▶ als partner voor de NOVI-prioriteiten

**Circulariteit in alle drie topsectoren
food, health & energy!**

Introductie

Een verfrissende propositie!

Als regio Arnhem Nijmegen en regio Foodvalley koesteren we samen een stevige ambitie: doorgroeien naar een metropoolregio! Een groene metropoolregio van internationale betekenis. Zichtbaar als topregio in food, health en energy. Als dé circulaire topregio van ons land en van Europa. Waarin we circulair worden in alle facetten van de leefomgeving en zo voorbeeld zijn voor een gezonde groei.

We willen onze samenwerking versterken. Binnen en tussen onze regio's, met andere metropoolregio's in ons land en grensoverschrijdend met Duitsland. En in het bijzonder met het Rijk. Want met extra ondersteuning van het Rijk worden we die

groene metropoolregio – als het vijfde kroonjuweel van metropoolregio's in ons land. Zichtbaar als dé circulaire topregio op weg naar 2050!

Dit is de kern van deze gezamenlijke propositie aan de Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Met de bestuurlijke steun van de provincies Gelderland en Utrecht. Met onze aanbieding geven we handen en voeten aan de vier nationale prioriteiten van de NOVI. En geven we regionaal invulling aan de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties. Als groene metropoolregio nodigen wij het Rijk uit om samen als NOVI-gebied deze handschoen op te pakken. Voor een circulaire topregio van (inter)nationaal belang!

Hier tekenen we voor,

Namens regio Arnhem Nijmegen

Namens regio Food Valley

Ahmed Marcouch

Burgemeester gemeente Arnhem
Voorzitter regio Arnhem Nijmegen

René Verhulst

Burgemeester gemeente Ede
Voorzitter regio Foodvalley

Als de Circulaire Topregio 2050 geven we regionaal invulling aan de UN Sustainable Development Goals!

Naar een metropoolregio!

Samen groene metropoolregio

De regio Arnhem Nijmegen en regio Foodvalley willen samen een belangrijke rol spelen in het speelveld van stedelijke regio's in internationaal verband. De metropoolregio's in ons land zijn de stuwende krachten voor onze internationale economie. En zijn brandpunten van innovatie en creativiteit in cultuur, technologie en maatschappij. Regio Arnhem Nijmegen en regio Foodvalley kiezen samen voor een toekomst als groene metropoolregio. We versterken hiermee onze eigen kracht: een stevige focus op food, health en energy vanuit het perspectief van circulariteit. Als metropoolregio die zich kan meten met de andere metropoolregio's Amsterdam, Rotterdam Den Haag, Utrecht, Eindhoven, Antwerpen België.

De groene metropoolregio als het vijfde kroonjuweel van metropoolregio's in ons land!

Met topspelers en assets in huis...

Hiervoor hebben we als metropoolregio al het nodige in huis. Onze universiteiten en hogescholen zijn topspelers op gebied van onderzoek en onderwijs, zoals Radboud Universiteit, Wageningen Universiteit en Research, Hogeschool Arnhem en Nijmegen, Van Hall Larenstein, Aeres Hogeschool, ArtEZ hogeschool voor de kunsten en de Christelijke Hogeschool Ede. Met een groeiende onderlinge samenwerking.

Deze kennisinstellingen staan in een breed netwerk van internationale bedrijven en aantrekkelijke campussen, zoals Novio Tech campus Nijmegen,

Industriepark Kleefse Waard Arnhem, Wageningen campus of straks het World Food Centre in Ede. Ondersteund door goede OV-verbindingen met Utrecht, Zuidas en Schiphol, alsmede de ICE naar Düsseldorf, Keulen en Frankfurt en van oudsher een goede autobereikbaarheid. Met de stationsgebieden van Arnhem, Nijmegen en Ede-Wageningen als stedelijke knooppunten, gekoppeld aan prettige binnensteden en transformatiegebieden waarmee we de steden beter benutten.

Onze stedelijke kernen liggen in het landschap van rivieren en stuwwallen: onze drager voor een aantrekkelijk internationaal vestigingsklimaat. Rijn, Waal en IJssel zijn samen de 'kraan' van onze Nederlandse delta. Naast de grote nationale parken, zoals de Hoge Veluwe en Utrechtse Heuvelrug, realiseren we bijzondere groenblauwe projecten zoals Veur-Lent Nijmegen, Stadsblokken-Meinerswijk Arnhem, Park Lingezegen en Rivierklimaatpark IJsselpoort. Gekoppeld aan het regionaal netwerk van wandel- en (snel)fietsroutes versterkt dit het groene karakter van onze metropoolregio.

Naar het hoogste niveau

Er is weinig voor nodig om deze (inter) nationale assets - en zo onze regio's - tot een metropoolregio te ontwikkelen. Met dat beetje extra bestaat ons land niet uit vier, maar uit vijf metropoolregio's. In centraal Nederland groeit een stedelijke ring van metropoolregio's. Met Arnhem Nijmegen Foodvalley als het nieuwste kroonjuweel op het hoogste niveau: een groene metropoolregio met directe relaties naar Utrecht (Utrecht Science Park) en Brainport Eindhoven. En met een groeiende grensoverschrijdende kracht naar het Ruhrgebied en Düsseldorf. Een groene metropoolregio in vitale, internationale netwerken.

Een groene metropoolregio in ontwikkeling!

De regio Arnhem Nijmegen en regio Foodvalley kunnen zich samen meten met andere metropoolregio's in Nederland. De regio Arnhem Nijmegen Foodvalley heeft een inwonertal van ruim 1 miljoen mensen in een sterk verstedelijkt gebied op ruim 1.700 km² met een centrale ligging en een goede bereikbaarheid buiten de Randstad. Wij kunnen ons meten met andere metropoolregio's in Nederland. Een indicatie van onze groeiende positie:

- ▶ tussen 2008 en 2018 behoren Arnhem en Nijmegen tot de sterkst groeiende steden in Nederland buiten de Randstad. Alleen de MRA is sterker gegroeid. Groei in regio Arnhem Nijmegen en regio Foodvalley wordt ook veroorzaakt door aantrekkingskracht op nieuwkomers van buiten de regio,
- ▶ in de periode 2018-2030 neemt het inwonertal van Arnhem en Nijmegen toe met 8,4% resp. 10,8%, sterker dan Den Haag Rotterdam en Eindhoven,
- ▶ Nijmegen, Arnhem en Ede staan hoog in de top-10 steden met het hoogste woningtekort, Nijmegen staat voor Den Haag, Rotterdam en Eindhoven,
- ▶ in 2040 is het woningtekort van Nijmegen dubbel zo groot als Amsterdam, en is dan verreweg het hoogste van het land (bron: Primos prognose 2019),
- ▶ Arnhem scoort hoog op de bereikbaarheid van banen per auto en OV en aantal treinreizigers per dag van Arnhem en Nijmegen ligt hoger dan Eindhoven,
- ▶ zowel Arnhem als Nijmegen scoren bijzonder hoog in de ranglijst van gemeenten op de nabijheid van natuurgebieden (5e resp. 3e plaats),
- ▶ onze stedelijke kernen scoren hoog op de woonaantrekkelijkheid in Atlas voor gemeenten, ver voor de metropoolregio Rotterdam Den Haag en Eindhoven.

Profilering

Een circulaire topregio!

De leefomgeving circulair maken

De metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley wil zich onderscheiden als dé circulaire topregio in 2050. We zetten stevig in op food, health en energy en dat wordt nu goed zichtbaar. De regio gonst en bruist van bijzondere circulaire projecten, die nu worden uitgevoerd. Maar wij willen meer dan een circulaire economie alleen. Wij willen next level: naar een circulaire leefomgeving van steden, dorpen en landelijk gebied. Wij willen een complete circulaire ontwikkeling van de regio, in al haar facetten! Niet alleen economisch, maar ook ruimtelijk, sociaal en cultureel.

Circulariteit groeit en bloeit...

Het is geen toeval dat de regio in de prijzen is gevallen als de beste circulaire regio van Nederland. Of dat Nijmegen zich vorig jaar European Green Capital mocht noemen. Daar hebben wij de afgelopen jaren hard aan gewerkt. In onze regio's zijn inmiddels talloze voorbeelden te vinden van circulaire projecten. Zo

circulaire economie

circulaire gezondheidszorg

circulaire landschapsbouw

circulaire verstedelijking

circulaire mobiliteit

circulair watermanagement

Gezonde groei is circulariteit in de vele facetten van de leefomgeving!

wordt in de maakindustrie gewerkt aan volledig circulaire producten, papier uit reststromen of recyclebare meubels, kleding of flessen. Grote afvalverwerkers in de regio werken aan het recyclen van restmaterialen tot biogas, compost, warmte en CO₂-opvang. Maar inmiddels is circulariteit aan het verbreden. Bijvoorbeeld naar circulaire werklocaties zoals de duurzame energiecampus SEECE op het Industriepark Kleefse Waard Arnhem. Of het Living Lab regio Foodvalley Circulair met werkplaatsen waarin partijen elkaar vinden in circulaire innovaties. Het Radboud UMC is al jaren voorbeeld van circulaire gezondheidszorg. Naast het gebruik van groene energie en terugdringen van medicijnresten in water, werkt het UMC nu aan de eerste groene operatiekamer van ons land. Ontwikkelde kennis

testen we in de praktijk door het betrekken van MBO-studenten.

Naar een verbrede, structurele aanpak

Voorbeelden te over, maar ze zijn vaak nog kleinschalig, lokaal en incidenteel. Dat is ook de waarde: door te doen en te experimenteren leren we verder. Maar het circulair maken van onze economie vraagt om veel meer: een meer structurele

aanpak, met samenhang in de regio, gericht op het opschalen en versnellen van succesvolle initiatieven. En om cross-sectorale samenwerking, vernieuwende financieringsvormen en het slechten van wettelijke belemmeringen. Zoals in het Living Lab regio Foodvalley Circulair! met werkplaatsen waarin partijen elkaar vinden in circulaire innovaties. Het gaat om een betere aansluiting op sociaal-economische opgaven van werkloosheid, sociale uitsluiting en de groeiende zorgvraag. Om praktisch geschoolden aan het werk te helpen in de circulaire economie. Om nieuwe businessmodellen écht impact te geven, waarvoor financiële instellingen in onze regio's zich willen inzetten.

Maar als groene metropoolregio willen we verder, het is niet alleen de economie. We willen circulariteit verbreden naar andere facetten van de leefomgeving. Naar circulaire vormen van mobiliteit, naar circulaire verstedelijking, naar circulair watermanagement, naar circulaire landbouw en circulaire landschapsontwikkeling. Met koppelingen en cross-overs hiertussen op niveau van de metropoolregio. Dit is een majeure opgave van nationaal en internationaal belang. Een opgave waarop onze metropoolregio zich wil onderscheiden en wil doorgroeien naar dé circulaire topregio in 2050!

Een circulaire topregio in wording!

Circulariteit wordt zichtbaar op allerlei terreinen binnen Arnhem Nijmegen Foodvalley:

- ▶ de regionale OV-concessie is de schoonste van Nederland; bussen rijden op regionaal geproduceerd biogas of op elektriciteit (Smart Trolley Grid),
- ▶ nationale bekendheid van ziekenhuis Gelderse Vallei door samenwerking met coöperatie Boerenhart voor hergebruik van etensresten als veevoeder,
- ▶ inwoners van het Rijk van Nijmegen scheiden al bijna 75% van hun afval voor hergebruik en lopen hiermee landelijk ver voorop,
- ▶ de Honigfabriek Nijmegen is een broedplaats van circulaire initiatieven, van circulaire kleding, recyclebare flessen tot meubels van regionaal afvalhout,
- ▶ de regio Foodvalley werkt aan de realisatie van een allround eiwit expertise centre ter ondersteuning van de noodzakelijke eiwittransitie,
- ▶ waterschappen *Rijn en IJssel* en *Vallei en Veluwe* investeren in fosfaat- en nitraatterugwinning uit afvalwater en werken aan de blauwe omgevingsvisie,
- ▶ de Hogeschool Arnhem Nijmegen heeft een master Circulaire Economie ontwikkeld waarin meervoudige waardecreatie centraal staat,
- ▶ bij de grondstoffenrotonde DAR Nijmegen en Presikhaaf Schoolmeubelen ontstaan nieuwe arbeidsplaatsen aan de onderkant van de arbeidsmarkt,
- ▶ er is ambitieus provinciaal beleid (afvalloze provincie 2050) en een sterke betrokkenheid van financiële instellingen (banken, investeerders) in de regio.

Propositie

De regio als NOVI-gebied!

Circulariteit van (inter)nationale betekenis

Circulariteit staat in ons land nog in de kinderschoenen. Er is nog ontzettend veel uit te denken, uit te vinden en uit te voeren. Een urgente en complexe opgave, maar ook bijzonder uitdagend voor onze regio. Een opgave van (inter)nationale betekenis die in het hart staat van de vier centrale prioriteiten van de Nationale Omgevingsvisie. En daarom ook alle aandacht verdient van de rijksoverheid.

Ons voorstel: maak van onze regio's een NOVI-gebied. Benoem ons als het NOVI-gebied waarin Rijk en regio samen werken aan het majeure vraagstuk van de circulaire leefomgeving, in al haar facetten. Een circulaire leefomgeving in stad en regio, waarin niet alleen economische ketens worden gesloten, maar ook die van andere functies, plekken en mensen. Onze metropoolregio vormt een natuurlijke (inter)nationale proeftuin waarin we uiteraard nauw samenwerken met innovatieve bedrijven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties én bewoners. En met diverse ministeries.

NOVI-gebied: naar een gidsregio voor de circulaire leefomgeving!

Samen werken aan de NOVI-prioriteiten

In het NOVI-gebied gaat het immers niet om de klassieke regionale opgaven, die Rijk en regio uitwerken in de Omgevingsagenda landsdeel Oost. In het NOVI-gebied draaien we het om: we stellen samen de vier prioriteiten van de Nationale Omgevingsvisie centraal én laten zien hoe de regio hieraan bijdraagt. We tonen aan hoe onze metropoolregio helpt in het realiseren van de nationale doelen.

Dat doen we vanuit het perspectief van de circulaire topregio. Zo zijn we bewezen sterk in de NOVI-prioriteit *Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie* met ruimte voor de rivier, regionaal groen in en om de steden en schone OV-

mobiliteit. Voor *Duurzaam economisch groeipotentieel* als NOVI-prioriteit groeien we sterk in food, health en energy. We werken intensief aan circulariteit in de maakindustrie, bouw, afvalbranche en gezondheidszorg. Samen

kunnen we onze hoogwaardige campussen circulair maken. De NOVI-prioriteit *Sterke en gezonde regio's* vertalen we al naar schone lucht, emissiearme OV-mobiliteit en regionale snelfietsroutes. Onze urgente verstedelijkingsopgave in de regio vraagt om een stevige inzet op circulariteit. Met circulair watermanagement, circulaire landbouw en circulaire landschapsbouw kunnen we flink bijdragen aan de prioriteit *Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied*. Het zijn vier NOVI-prioriteiten waarin wij (inter) nationaal een belangrijke voorbeeldfunctie kunnen vervullen.

Krachten bundelen van regio én Rijk

We willen de circulaire krachten in onze regio's bundelen en nog sterker maken. We kiezen welbewust om het majeure vraagstuk van circulariteit als propositie voor samenwerking aan te bieden. We kunnen hiermee stevig bijdragen aan de prioriteiten van de Nationale Omgevingsvisie. Als gidsregio voor de circulaire leefomgeving. Met als inzet – in navolging van Nijmegen als European Green Capital in 2018 – de groene metropoolregio als dé circulaire topregio in 2050!

Wij dragen bij aan de NOVI-prioriteiten!

Op de vier NOVI-prioriteiten kunnen we vanuit het perspectief van circulariteit handen en voeten geven aan de gezamenlijke ambities van Rijk en regio. Met - ter illustratie - mogelijke ingrediënten voor ons rijk-regioprogramma:

1. Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie

- ▶ circulair watermanagement: bergen en verdroging tegengaan, waterkwaliteit
- ▶ duurzame energie: circulaire warmtenetwerken, all electric wijkaanpak
- ▶ circulair en natuurinclusief bouwen in binnenstedelijke transformatielocaties

2. Duurzaam economisch groeipotentieel

- ▶ circulariteit in maakindustrie, bouw, afvalbranche en gezondheidszorg
- ▶ circulaire campussen: duurzame energie, transformatie, schone mobiliteit
- ▶ circulariteit koppelen aan werk, sociale inclusie en de groeiende zorgvraag

3. Sterke en gezonde regio's

- ▶ circulaire verstedelijking: duurzaam en inclusief transformeren en verdichten
- ▶ circulaire mobiliteit: schone mobiliteit, verbetering van luchtkwaliteit
- ▶ gezondheid en bewegen: primaat voor voetganger en fiets, met het OV

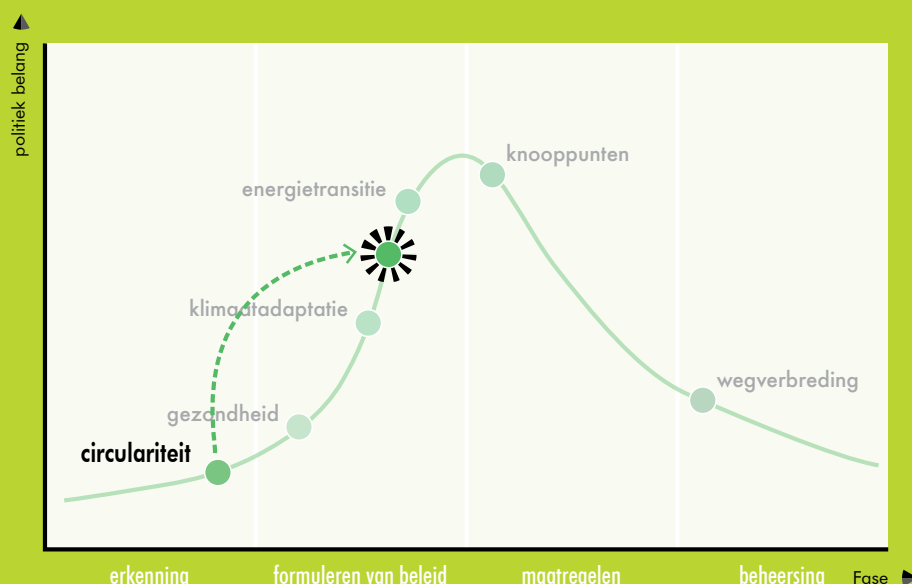
4. Toekomstbestendige ontwikkeling van landelijk gebied

- ▶ circulaire landbouw: duurzame voedselvoorziening, energie en grondstoffen
- ▶ circulaire landschapsbouw: circulaire relaties groen en steden, Park Lingezegen
- ▶ circulaire natuur: CO2-afvang en absorptie van bossen, luchtkwaliteit.

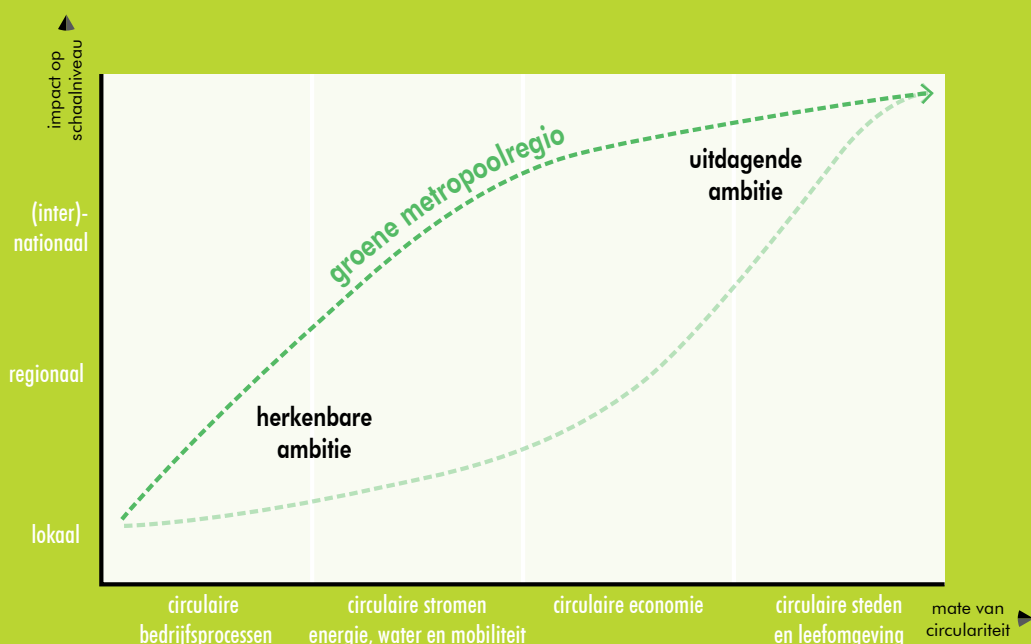
Samen aan de slag als NOVI-gebied!

Samen werken met onze partners

Onze inzet als NOVI-gebied: gezond doorgroeien naar een groene metropoolregio, de Circulaire Topregio in 2050! Hiervoor willen we als regio's de samenwerking met onze private en maatschappelijke partners een flinke boost geven! Natuurlijk binnen onze metropoolregio: een sterk, lerend netwerk van bedrijven, bewonersgroepen, kennisinstututen en maatschappelijke organisaties. De Economic Boards in onze regio's hebben hierin al grote stappen gezet, maar het kan nog beter! Meer ondernemers, bewoners en organisaties kunnen worden bereikt.

Circulariteit als opgave een grote sprong vooruit in de beleidslevens-cyclus!

Opschalen en verbreden van circulariteit in de groene metropoolregio!

We willen als Arnhem Nijmegen Foodvalley onze samenwerking ook opschalen naar een gerichte samenwerking met de andere metropoolregio's in ons land, met MRA, MRDH, de U10, Brainport Eindhoven. Deze stuwende metropoolregio's kunnen van elkaar profiteren door gezamenlijke activiteiten op gebied van vestigingsklimaat, kenniseconomie, stedelijke transformatie, klimaatadaptatie, gezondheid, water, mobiliteit en sociale inclusie. Naast de G4 of G40, een impuls voor de M5?

Gezamenlijk programma Circulaire Topregio

We nodigen het Rijk uit voor een intensieve samenwerking met ons als NOVI-gebied. We zien grote meerwaarde voor een gezamenlijk rijk-regio programma voor de Circulaire Topregio 2050, met betrokkenheid van meerdere ministeries. Circulariteit is een complexe en urgente opgave, die vraagt om een meerjarige aanpak, over de grenzen van kaders en fondsen heen. Samen scherp analyseren, onderzoekend ontwerpen en beleid maken. En experimenteren en leren, soms met extra ruimte in beleid, regelgeving of geld, biedt grote kansen voor Rijk en regio. Met versterking van onze grensoverschrijdende kracht naar Ruhrgebied, Düsseldorf en Keulen. Dit alles vergt een vernieuwend, gezamenlijk avontuur!

NOVI-gebied: partnerschap met het Rijk

Wij vragen om een direct partnerschap met het Rijk voor een gezamenlijk programma Circulaire Topregio 2050, met als inzet:

1 Programmeren

- ▶ regionaal opschalen en structureren van circulaire ketens en koppeling van uitvoeringsprogramma's; van verkennen naar programma's

2 Innoveren

- ▶ experimenteren met regionale icoonprojecten van circulaire leefomgeving i.s.m. kennisinstellingen; living labs/proeftuinen

3 Beleidsontwikkeling

- ▶ verkennen van belemmeringen en mogelijkheden in milieuwetgeving, aanbesteding, publiek-privaat samenwerken en financieren

4 Lobby

- ▶ gezamenlijk profileren van groene metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley als Circulaire Topregio in internationale verbanden

5 Grensoverschrijdende samenwerking

- ▶ intensiveren van samenwerking met Utrecht (USP), Brainport Eindhoven (Health@HighTech) en met Duitsland (op circulariteit) via Europese programma's (Horizon 2020, Interreg, EFRO)

Wij nodigen u uit om met ons samen te werken om de groene metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley tot dé Circulaire Topregio in 2050 te maken!

Propositie in het kort

Het wordt de hoogste tijd om het fossiele tijdperk in ons land achter ons te laten. Dat gaat niet van de ene op de andere dag, maar vraagt om een geleidelijke maar stevige transitie. Een transitie waarin we toewerken naar een gezonde groei, een groei zonder afwenteling, naar een groei die 'volhoudbaar' is. Een circulaire groei.

Als regio Arnhem Nijmegen Foodvalley willen we samen dé Circulaire Topregio worden in Europa. Een groene metropoolregio die zich kan meten met de andere metropoolregio's in ons land. Als onderdeel van een metropolitaan netwerk van metropoolregio's waarbij Arnhem Nijmegen Foodvalley zich onderscheidt op het gebied van circulariteit. Natuurlijk in onze economische topsectoren (food, health en energy), maar ook op alle facetten van de leefomgeving: steden, water,

klimaat, gezondheid, mobiliteit, sociale inclusie. Als de gidsregio voor het streven naar een gezonde, circulaire groei via het structureel opschalen en versnellen van experimenten. Innovatief, met concrete resultaten én hiervan leren.

Dit vraagt om een stevige samenwerking met onze partners. Binnen de regio met vele bedrijven, bewoners, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en gemeenten. En we willen samenwerken met de andere metropoolregio's in ons land. Maar bovenal is deze propositie een open uitnodiging aan het Rijk om van deze groene metropoolregio een NOVI-gebied te maken. En samen een programma op te zetten om van deze regio dé Circulaire Topregio te maken! Met extra ondersteuning van het Rijk ontwikkelt de regio zich versneld tot een topregio van (inter)nationaal belang!

Colofon

Bestuurlijke regiegroep

Patricia Hoytink-Roubos	burgemeester gemeente Overbetuwe
Engbert Strooboscher	wethouder gemeente Veenendaal
Cathelijne Bouwkamp	wethouder gemeente Arnhem
Harriët Tiemens	wethouder gemeente Nijmegen

Ambtelijke begeleidingsgroep

Stefan Tempelman	gemeente Overbetuwe
Suzanne Hesseling	gemeente Arnhem
Gielijn Blom	gemeente Arnhem
Matthijs Lenis	gemeente Nijmegen
Arnout Hulshuis	gemeente Ede
Heidy Smit	gemeente Barneveld/regio Foodvalley
Gerrit Visser	gemeente Veenendaal
Annemarie Koopman	gemeente Wageningen
Jeroen Hunneker	provincie Gelderland

Productie

UUM | Unlimited Urban Management – www.uum.nl

Begeleiding en tekst: Edwin van Uum

Kaartbeelden en lay-out: Mathijs Dielissen en Jana van Hummel

september 2019